

บทที่ 5

นโยบายการเกษตรตามแผนพัฒนาฯ

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้เริ่มใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ใน พ.ศ. 2504 มาจนถึงขณะนี้ พ.ศ. 2535 มีแผนพัฒนาฯ ถูกใช้ไปแล้ว 7 ฉบับ แต่ในฉบับที่ 1 และฉบับที่ 2 นั้นเป็นการปูพื้นฐานทางเศรษฐกิจด้วยการก่อสร้างเขื่อนชลประทาน ถนน และการค้นคว้าทดลองทางการเกษตร ฯลฯ ดังนั้นในบทนี้จึงได้นำเอาเฉพาะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 ถึงฉบับที่ 7 มาพิจารณา

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จะเป็นผู้รับผิดชอบงานด้านนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร ซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้จัดทำแผนเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานไว้โดยละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 นโยบายการเกษตรในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3¹

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 3 (2515-2519) มีนโยบายที่จะเร่งรัดการผลิตและการจำหน่ายสินค้าทางเกษตรเพื่อส่งเป็นสินค้าออกให้มากยิ่งขึ้น ส่วนหนึ่งเป็นการยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมเกษตรกรให้ดีขึ้น และอีกส่วนหนึ่งเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่ขัดขวางการพัฒนาเศรษฐกิจ ได้แก่ การขาดดุลการค้าและการชำระหนี้ทั้งสองประการนี้เป็นการสนับสนุนความมั่นคงของประเทศในทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง การพัฒนาการเกษตรและชลประทานในระยะเวลาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 มีแนวทางพัฒนาที่สำคัญดังนี้

1. ถือว่าการพัฒนาการเกษตรมีความสำคัญเป็นอันดับแรก รัฐจะได้เร่งรัดพัฒนาการผลิตทั้งด้านปริมาณและคุณภาพเพื่อส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศให้มากขึ้น อันเป็นการส่งเสริมอุตสาหกรรมการเกษตรภายในประเทศ และยกระดับรายได้ของเกษตรกรให้สูงขึ้น

2. วางแผนกำหนดเขตส่งเสริมผลผลิตต่างๆ แต่ละเขตมุ่งจะผลิตพืชผลและปศุสัตว์ที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและมีตลาดแน่นอน

¹สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, แผนพัฒนาการเกษตรฉบับที่ 3 ระหว่างปี 2515-2519 (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2514)

3. ปรับปรุงวิธีการส่งเสริมในด้านวิชาการทางเกษตรและเผยแพร่วิชาการไปสู่เกษตรกรให้ได้ผลยิ่งขึ้น กับทั้งประสานการผลิต การจำหน่าย และการให้สินเชื่อแก่เกษตรกรเข้าด้วยกัน

4. พัฒนาการเกษตรกรรมชาติในด้านเกษตร ได้แก่ การพัฒนาแหล่งน้ำ การพัฒนาบำรุงความอุดมสมบูรณ์ของดินและการอนุรักษ์ป่าไม้

5. ปรับปรุงการค้นคว้าและวิจัยในด้านเกษตร โดยเฉพาะผลิตผลที่สามารถจะผลิตและทำรายได้ให้แก่เกษตรกร และการพัฒนาการเกษตรโดยส่วนรวม ตลอดจนการแก้ไขปัญหาและส่งเสริมเผยแพร่วิธีการผลิตที่ทันสมัย เพื่อเป็นการเร่งรัดพัฒนาผลิตผลทางเกษตรให้สูงขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพ

6. ส่งเสริมสถาบันเกษตรกรให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง และสามารถอำนวยประโยชน์ให้เกษตรกรได้ร่วมมือกันทั้งในด้านการผลิต การตลาด และธุรกิจอื่น ๆ

7. เร่งรัดพัฒนาการชลประทานตามโครงการที่มีขึ้นแล้ว โดยเน้นหนักในการก่อสร้างและปรับปรุงระบบการส่งน้ำให้ถึงมือเกษตรกรให้มากขึ้น และเริ่มโครงการชลประทานใหม่เป็นขั้นตามแผนงานอันเหมาะสมเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการในอนาคต

8. ขยายบริการของรัฐให้แก่เกษตรกรให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเรื่องสินเชื่อการเกษตรและการส่งเสริมเผยแพร่บริการต่าง ๆ ให้ถึงมือเกษตรกร ทั้งนี้ โดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วมและช่วยตนเองให้มากที่สุด

9. ปรับปรุงระบบการประสานงานด้านการจำหน่ายเพื่อให้กลุ่มผู้ผลิตสามารถนำผลิตผลของเกษตรกรสู่ตลาดให้ได้มากที่สุดและให้ได้รับราคาโดยยุติธรรมและมีความแน่นอนในเรื่องราคา ในการนี้จะได้สนับสนุนธุรกิจการเกษตร สถาบันเกษตรกร และอุตสาหกรรมที่ใช้ผลิตผลในทางเกษตรในเรื่องการตลาดมากยิ่งขึ้นตั้งแต่ระดับผู้ผลิตขึ้นไป

สำหรับเป้าหมายอัตราการเพิ่มของการเกษตรในระยะแผนที่ 3 กำหนดไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5.1 ต่อปี เทียบกับอัตราการเพิ่มในระยะแผนที่ 2 (2510-2514) ประมาณร้อยละ 4.1 ต่อปี ทั้งนี้ จะขยายโครงการเดิมและริเริ่มโครงการใหม่ที่สำคัญเร่งด่วน ซึ่งมี 8 โครงการ ดังนี้

1. การเร่งรัดการผลิตและจำหน่าย

ผลผลิตหลักในด้านการเกษตรในระยะที่แล้วมา ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ปอ ยาง และมันสำปะหลัง ซึ่งในปี 2511 มีมูลค่ารวมกันประมาณ 2 ใน 3 ของพืชพรรณทั้งหมด แต่ในระยะแผนฯ ฉบับที่ 3 พืชหลักเหล่านี้ส่วนใหญ่อาจจะประสบปัญหาด้านการตลาดมากขึ้น จึงจำเป็นต้องมีมาตรการแก้ไขไว้เสียแต่เนิ่น ๆ

โดยที่ประเทศกำลังประสบภาวะการขาดดุลการค้าและดุลการชำระเงิน มาตรการแก้ไขอันจำเป็นก็คือการส่งเสริมผลผลิตทางเกษตรกรรมทั้งในการส่งออกและในการลด การนำเข้า ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 จึงมีโครงการเร่งรัดการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตการเกษตรเป็นพิเศษขึ้นเพื่อส่งออกและเพื่อสนองความต้องการภายในประเทศให้ได้มากยิ่งขึ้น

2. การวิจัยด้านการเพาะปลูก

โครงการที่สำคัญคือ โครงการวิจัยในการเพิ่มผลผลิตต่อไร่ และปรับปรุงขยายพันธุ์ที่ดีของผลิตผลต่าง ๆ ที่ต้องการเร่งรัดโดยคำนึงถึงสมรรถภาพของเกษตรกรที่จะนำผลการวิจัยนั้นไปปฏิบัติ และให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดเป็นหลัก เช่น พันธุ์ถั่วเหลืองที่มีน้ำมันมาก พันธุ์ฝ้ายปุยยาวที่ทนโรคและศัตรูได้ดี พันธุ์ข้าวและข้าวโพดที่ให้ผลผลิตต่อไร่สูง เป็นต้น ในระยะของแผนจะตั้งศูนย์วิจัยเกษตรภาคเหนือขึ้น โดยมีสาขาสถานีเกษตรในที่สูงที่เชียงใหม่ เพื่อส่งเสริมอาชีพชาวเขาและระงับการตัดไม้ทำลายป่ากับการปลูกฝิ่น

3. การส่งเสริมการเกษตร

ในแผนฉบับที่ 3 มีนโยบายเร่งรัดขยายการส่งเสริมการเกษตรให้กว้างขวางและมีประสิทธิภาพ โดยเน้นวิธีการแก้ไขอุปสรรคต่างๆ และส่งเสริมการเร่งรัดการเพิ่มผลผลิตของพืชที่ได้รับการส่งเสริมเป็นพิเศษนอกเหนือไปจากพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ โดยการกำหนดเขตส่งเสริม สำหรับพืชที่สำคัญบางชนิด การเกษตรชลประทาน รวมทั้งการส่งเสริมเร่งรัดการปลูกพืชหลายครั้ง การส่งเสริมสถาบันการเกษตรให้เป็นปึกแผ่น การฝึกอบรมพนักงานส่งเสริมระดับต่างๆ เพิ่มเติม กับทั้งให้แผนการส่งเสริมมีความสัมพันธ์กับแผนการวิจัยและการตลาดยิ่งขึ้น

4. การประมงและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

ประเทศไทยนับว่ามีความเจริญก้าวหน้าในด้านการประมงมากประเทศหนึ่งในเอเชีย ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ถึงแม้ว่าจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในระยะ 6-7 ปีที่แล้วมาจากประมาณ 578,000 ตัน ในปี 2507 เป็น 1,594,500 ตัน ในปี 2513 แต่ความต้องการทางด้านอาหารโปรตีนของประชาชนภายในประเทศก็เพิ่มขึ้นมาก เพื่อให้การพัฒนาการประมงบรรลุถึงเป้าหมาย ในการเพิ่มผลผลิตให้เพียงพอต่อความต้องการภายในประเทศด้านหนึ่ง และให้เป็นสินค้าออกที่สำคัญอย่างหนึ่งด้วย จึงเน้นหนักโครงการประมงทะเลเล็ก และโครงการเร่งรัดการเพาะเลี้ยงกุ้งในบริเวณชายฝั่ง โดยพัฒนาที่ดินชายฝั่งทะเลประมาณ 1 ล้านไร่ และจัดตั้งศูนย์วิจัยและฝึกอบรมการเพาะเลี้ยงกุ้งขึ้น

5. การปลูกสัตว์

ในแผนฉบับที่ 3 มีนโยบายเร่งรัดการผลิตปศุสัตว์ โดยเฉพาะโค กระบือพันธุ์เนื้อเป็นพิเศษ เพื่อใช้บริโภคภายในประเทศและส่งออกนอกประเทศ รวมทั้ง การส่งเสริมสุกร เป็ด และไก่ โดยการขยายพันธุ์สัตว์ดีให้แพร่หลาย ขยายการป้องกันและปราบปรามโรคสัตว์ จัดให้มีเขตปลอดโรคสัตว์ กำหนดเขตส่งเสริมและปรับปรุงระบบการตลาด

โครงการที่สำคัญคือ โครงการเพิ่มผลผลิตเนื้อสัตว์ (โคกระบือ) เพื่อให้มีอาหารประเภทเนื้อบริโภคภายในประเทศพอเพียง และเหลือส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศได้ปีละไม่ต่ำกว่า 50,000 ตัน โดยจะดำเนินการส่วนใหญ่ที่สถานีบำรุงพันธุ์สัตว์ที่ สุราษฎร์ธานี สถานีบำรุงพันธุ์สัตว์หนองขวาง และหน่วยตอนและแพร่พันธุ์สัตว์ราชบุรี กับโครงการศูนย์วิจัยสุกรที่นครปฐม

6. การป่าไม้

นโยบายเรื่องป่าไม้คือ การเร่งดำเนินการป้องกันรักษาทรัพยากรป่าไม้ การเพิ่มผลผลิตป่าไม้และการปลูกป่าที่เสื่อมโทรม โครงการที่สำคัญคือ โครงการสำรวจทรัพยากรป่าไม้ โครงการสงวนป่าเพื่อทำการสงวนป่ากันเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร โครงการปลูกสร้างสวนป่าสักและสวนไม้กระยาเลย โดยร่วมกับเอกชนเพื่อทำการปลูกสร้างสวนป่าไม้ในที่ดินรกร้างว่างเปล่าหรือในป่าที่มีสภาพเสื่อมโทรม และโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เช่น อุทยานแห่งชาติ เป็นต้น

7. การพัฒนาที่ดิน

นโยบายในด้านนี้ คือการเร่งรัดการดำเนินงานในด้านพัฒนาที่ดินให้มีผลถึงเกษตรกรอย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเร่งรัดการสำรวจจำแนกประเภทที่ดินและสำรวจสมรรถนะที่ดินเพื่อให้ทราบโดยแน่ชัดว่า มีเนื้อที่ที่เหมาะสมสำหรับการเกษตรมากน้อยเพียงใด และเหมาะสมสำหรับปลูกพืชชนิดใด ริเริ่มและขยายโครงการพัฒนาที่ดินที่ยังใช้ประโยชน์ได้น้อยมากให้ใช้ได้มากขึ้น มีการประสานงานในด้านการพัฒนาการเกษตรตามแผนการปฏิบัติงานในเขตโครงการเจ้าพระยาใหญ่ ระหว่างกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ กับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องต่างๆ ส่วนในด้านระบบถือครองที่ดินนั้น นโยบายในด้านนี้คือการเร่งรัดสนับสนุนให้เกษตรกรได้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นที่ทำกินของตนเอง และป้องกันมิให้เกษตรกรต้องสูญเสียกรรมสิทธิ์ในที่ดินของตนเอง ตลอดจนให้ความเป็นธรรมและความมั่นใจในเสถียรภาพแก่ผู้เช่าที่ดิน โดยขยายและเร่งรัดงานกองทุนเพื่อจัดหาที่ดินให้แก่เกษตรกร ขยายและปรับปรุงโครงการจัดที่ดินให้แก่ราษฎร และดำเนินการตามมาตรการบางอย่างที่จะช่วยเหลือเกษตรกรรายได้น้อยเป็นพิเศษ

8. สถาบันเกษตรกร

มีสหกรณ์ประเภทต่าง ๆ รวมทั้งหมด 991 สมาคม มีสมาชิก 269,704 ครอบครัว และมีกลุ่มเกษตรกรในรูปแบบต่าง ๆ คือ กลุ่มชาวนา 4,196 กลุ่ม สมาคมชลประทาน ราษฎร 210 สมาคม สมาคมผู้ใช้น้ำ 96 สมาคม รวมสมาชิกทั้งสิ้น 695,696 ครอบครัว เมื่อเทียบกับจำนวนครอบครัวของเกษตรกรซึ่งมีประมาณ 5 ล้านครอบครัว อัตราส่วนของเกษตรกรทั้งหมดที่เป็นสมาชิกของสถาบันต่าง ๆ มีเพียงร้อยละ 14 เท่านั้น และสถาบันเกษตรกรเหล่านี้ยังไม่แข็งแรงเท่าที่ควรจึงสมควรส่งเสริมให้สถาบันเกษตรกรมีความเข้มแข็งและเจริญโดยแพร่หลาย ซึ่งเป็นหลักที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในการพัฒนาการเกษตร

นโยบายเกี่ยวกับสหกรณ์คือ สนับสนุนให้มีการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรขนาดใหญ่ขึ้น เป็นแบบสหกรณ์อเนกประสงค์ คือเร่งรัดการขยายงานจัดระบบชลประทานในเขตโครงการประสานงานชลประทานของกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ เร่งรัดสนับสนุนควบสหกรณ์หาทุนให้เป็นสหกรณ์ธนากิจการเกษตรขนาดใหญ่ ส่งเสริมสหกรณ์นิคม สหกรณ์เช่าและเช่าซื้อที่ดิน และส่งเสริมสันนิบาตสหกรณ์

ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 มีนโยบายส่งเสริมให้กลุ่มเกษตรกรในรูปแบบต่าง ๆ นอกเหนือไปจากสหกรณ์ให้เหลือเพียงกลุ่มเกษตรกรรูปเดียว โดยมีฐานะเป็นนิติบุคคล และมีอำนาจในการดำเนินธุรกิจได้ แต่ให้อยู่ในระดับอำเภอเป็นอย่างสูงเท่านั้น เพื่อให้สามารถแปรสภาพเป็นสหกรณ์ได้ต่อไป

ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 นี้ งานด้านปัจจัยการผลิตและตลาดที่จำเป็นและสำคัญ ที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ดำเนินการอยู่ได้แก่

1. การชลประทาน
 2. สินเชื่อเพื่อการเกษตร
 3. การช่วยเหลือเกษตรกร
 4. ตลาดการเกษตรและปัจจัยการผลิต
- รายละเอียดจะกล่าวต่อไป

การชลประทาน

การชลประทานมีความสำคัญอย่างยิ่งแก่การพัฒนาการเกษตรของประเทศไทยในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 และที่ 2 รัฐได้ลงทุนเพื่อการก่อสร้างระบบชลประทานไปแล้วเป็นอันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการชลประทานหลวงเพื่อกิจการอเนก-ประสงค์ ดังนั้นในระยะของแผนที่ 3 นี้ การพัฒนาชลประทานจะได้ปรับปรุงแนวทางพัฒนาใหม่ คือ

1. เน้นหนักในการใช้เนื้อที่ชลประทานของโครงการที่สร้างเสร็จแล้ว ให้ได้ประโยชน์เต็มที่เสียก่อน โดยจัดให้มีแผนพัฒนาการเกษตรชลประทานขึ้นเป็นลุ่มน้ำ ไปเร่งการก่อสร้างเพิ่มเติมตามโครงการชลประทานต่างๆ ให้เสร็จสมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระบบส่งน้ำและคลองระบายน้ำ สำหรับโครงการชลประทานใหม่ขนาดใหญ่ โดยทั่วไปให้ลด ความสำคัญในการพิจารณา ลง โดยพิจารณาแผนการก่อสร้างให้สอดคล้องกับความต้องการอัน แท้จริงในอนาคต

2. ปรับปรุงการเกษตรชลประทาน โดยประสานงานอย่างใกล้ชิด ระหว่างกระทรวงเกษตรและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรของกระทรวงพัฒนาการ แห่งชาติ เช่น แผนประสานการปฏิบัติงานในเขตโครงการเจ้าพระยาใหญ่ตอนบน

สินเชื่อเพื่อการเกษตร

สินเชื่อเพื่อการเกษตรมีความสำคัญอย่างสูงแก่การยกระดับรายได้ของ เกษตรกรและพัฒนาการเกษตรของประเทศ สถาบันการเงินที่ให้สินเชื่อแก่เกษตรกร ในสิ้นปี 2513 คาดว่าจะสามารถให้สินเชื่อได้ประมาณร้อยละ 10-15 ของความต้องการสินเชื่อในการ เกษตรทั้งหมด ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเป็นสถาบันสินเชื่อการเกษตร ที่สำคัญในการให้กู้ระยะสั้นและปานกลาง

ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 จึงมีนโยบายขยายการให้สินเชื่อการเกษตร แก่เกษตรกรทั้งระยะสั้นและระยะปานกลางให้กว้างขวางยิ่งขึ้น พร้อมทั้งพิจารณาจัดทำโครงการ เงินเพื่อการเกษตรสำหรับระยะยาวด้วย

การช่วยเหลือเกษตรกร

คณะกรรมการช่วยเหลือเกษตรกรเป็นผู้ดำเนินงานโครงการช่วยเหลือ เกษตรกรตั้งแต่ปี 2509 ซึ่งมีโครงการที่สำคัญ 2 โครงการคือ

1. โครงการเพิ่มผลผลิต ซึ่งเป็นโครงการให้เกษตรกรยืมเงินไปใช้ จ่ายซื้อปุ๋ย เครื่องสูบน้ำและเครื่องทุ่นแรงต่างๆ ในแผนนี้จะพิจารณาจัดตั้งกองทุนพิเศษ ส่งเสริมการเกษตรขึ้นภายใต้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เพื่อให้การใช้จ่าย เงินได้ผลดียิ่งขึ้น

2. โครงการพุงราคาข้าว รัฐบาลได้มีมาตรการการประกันราคาขั้นต่ำ แก่ชาวนา โดยดำเนินการพุงราคาข้าวเปลือกตั้งแต่ปี 2509 เป็นต้นมา แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 จะเปลี่ยนวิธีพุงราคาข้าวเปลือกมาอาศัยสถาบันเกษตรกรให้ดำเนินการ โดยรัฐสนับสนุนให้ สถาบันมีนางและคลังสินค้าเอง

ตลาดการเกษตรและปัจจัยการผลิต

ตลาดการเกษตร

การส่งเสริมการผลิตต้องประสบอุปสรรคสำคัญในด้านการจำหน่าย ทั้งภายในและภายนอกประเทศ กล่าวคือ เกษตรกรผู้ผลิตไม่สามารถจำหน่ายผลิตผลได้ในราคาที่เหมาะสม ประกอบทั้งราคาก็เปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวมาก ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 จะได้พิจารณาตลาดและวิธีการตลาดให้เหมาะสมควบคู่ไปกับการเร่งรัดการส่งเสริมการผลิต โดยอาศัยสถาบันเกษตรกรด้วย รวมทั้งการเพิ่มนาง โซโล และคลังสินค้ากับขยายบริการด้านข่าวสารให้แก่เกษตรกร

สำหรับรัฐวิสาหกิจการเกษตรนั้น ส่วนใหญ่จะดำเนินการเพื่อสนับสนุน การตลาดเพื่อส่งเสริมอาชีพการเกษตร รัฐวิสาหกิจการเกษตรที่สำคัญ คือ องค์การสะพานปลา องค์การอุตสาหกรรมท่องเที่ยว องค์การสวนยาง และองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

ปัจจัยการผลิต

ปัจจัยการผลิตที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ ปุ๋ย ยังมีราคาแพงและเกษตรกรไม่สามารถใช้ปุ๋ยเพื่อเพิ่มผลผลิตได้เท่าที่ควร ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 มีนโยบายส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยราคาถูก โดยมาตรการต่างๆ รวมทั้งพิจารณาปรับปรุงโรงงานปุ๋ยในประเทศไทย ให้เปลี่ยนแปลงกรรมวิธีผลิตหรืออาจแปลงโรงงานไปผลิตเคมีวัตถุอื่น สำหรับปัจจัยการผลิต อื่นๆ เช่น เครื่องมือท่อนแรงและยาปราบศัตรูและโรคพืชก็จะหาทางให้เกษตรกรจัดหาซื้อได้ในราคาพอสมควร

นอกจากนี้ ยังมีโครงการเร่งรัดพัฒนาชนบทด้านการเกษตรของ ร.พ.ช. โครงการที่สำคัญ คือ โครงการขุดลอกคลองบึง และจัดหาแหล่งน้ำสำหรับสาธิตรูป โปดและการเกษตรกับโครงการธุรกิจการเกษตร

5.2 นโยบายการเกษตรในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4²

ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 ได้กำหนดเป้าหมายทางการเกษตรไว้ให้ขยายตัวโดยเฉลี่ยในอัตราร้อยละ 5.0 ต่อปี เนื่องจากเนื้อที่การเพาะปลูก มีจำกัด รัฐบาลจึงจะเน้นหนักในด้านการป้องกันรักษาป่าซึ่งเป็นต้นน้ำลำธารให้คงไว้ โดยให้เนื้อที่การเพาะปลูกขยายไม่ควรเกิน 500,000 ไร่ต่อปี หรือจำนวนไม่เกิน 2.5 ล้านไร่ในช่วง 5 ปี เมื่อเป็นเช่นนี้แนวทางการพัฒนาเกษตรจึงต้องเน้นการปรับปรุงโครงสร้างการผลิตภายในสาขา เกษตรเอง **ประการแรก** ได้แก่ การเพิ่มผลผลิตและเร่งปลูกพืชหมุนเวียน พืชเศรษฐกิจที่

²สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2520-2524 (เฉพาะสาขาเกษตร) (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2519)

สามารถเร่งตามแนวทางขยายการผลิตดังกล่าว ได้แก่ ข้าวนาปรัง ข้าวโพด ถั่ว ข้าวฟ่าง อ้อย ปอ ยาสูบ ฝ้าย และยางพารา **ประการที่สอง** ได้แก่ การเร่งกระจายการผลิตด้านการเกษตร โดยเฉพาะการปศุสัตว์ ประมงชายฝั่ง ส่วนพืชเศรษฐกิจที่ยังมีช่องทางกระจายได้มากได้แก่ มะพร้าว หม่อนไหม พืชน้ำมัน ผักและผลไม้ที่นั่นก็จะได้ทำการเร่งรัดให้เพิ่มผลผลิตขึ้นด้วย ส่วนพืชบางอย่างที่มีส่วนทำลายสภาวะแวดล้อมสูง เช่น มันสำปะหลัง ตลอดจนการจับสัตว์น้ำ โดยวิธีที่ไม่ถูกต้องจะหาทางแก้ไขเพื่อรักษาระดับการผลิตให้อยู่ในสภาพที่ดีและสงวนทรัพยากรของชาติให้ใช้ได้ต่อไปนานที่สุด

ตารางที่ 5.1

เป้าหมายการเพิ่มของปริมาณสินค้าออกที่สำคัญ

ประเภทสินค้าออก	เป้าหมายอัตราเพิ่มเฉลี่ย ของปริมาณผลผลิตเป็นรายปี (ร้อยละ)
สินค้าเกษตร	
- สินค้าเกษตรที่มีปริมาณการส่งออกมาก (เช่น ข้าว ข้าวโพด ยางพารา ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง)	3.4
- สินค้าเกษตรที่มีคู่แข่งทางการส่งออกแจ่มใส (เช่น ไบยาสูบ กุ้ง ปลาหมึก ถั่วเขียว ผลไม้สด)	14.4
- สินค้าเกษตรอื่น ๆ ที่มีตลาด (เช่น ข้าวฟ่าง ถั่วต่าง ๆ เมล็ดคละหุง ฝรั่ง โคน กระบือ)	8.4

จากเป้าหมายการส่งออกด้านเกษตร กำหนดให้สินค้าเกษตรที่มีปริมาณการส่งออกมากเพิ่มขึ้นในอัตราปกติ นอกจากผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังจะมีการจำกัดขอบเขต การเพาะปลูก ไม่ให้ขยายตัวมากกว่าการเพาะปลูกที่เป็นอยู่ในปีสุดท้ายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 เพราะนอกจากจะมีผลเสียต่อสภาพแวดล้อมแล้ว การให้ขยายการผลิตมากจะมีผลเสียเมื่อราคาเกิดตกต่ำ นอกจากนั้นการขยายการผลิตมันสำปะหลัง โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นเหตุให้ผลผลิตของปอแก้วลดลงถึงกว่าเท่าตัว ซึ่งในระยะต่อไปนอกจากจะไม่มีปอแก้วเหลือสำหรับส่งออกแล้ว ยังอาจผลิตได้ไม่เพียงพอกับความต้องการใช้ภายในประเทศก็ได้ สินค้าเกษตรที่คาดว่าจะส่งออกได้มากในระยะเวลาของแผนฉบับนี้ ได้แก่ ไบยาสูบ กุ้ง ปลาหมึก ถั่วเขียว และผลไม้สด ได้กำหนดให้มีเป้าหมายการเพิ่มสูงสุดเพราะยังมีคู่แข่งอีกมากถ้าสามารถเพิ่มผลผลิตได้ทัน ส่วนสินค้า

เกษตรอื่นที่มีตลาดอยู่แล้ว เช่น ข้าวฟ่าง ถั่วต่างๆ โคน กระบือ ที่จะต้องสนับสนุนให้มีการเพิ่มตลาดให้มากขึ้นด้วย เป็นที่คาดการณ์ว่าถ้าราคาในตลาดโลกดี สินค้าประเภทเหล่านี้จะสามารถเพิ่มการผลิตได้สูงกว่าเป้าหมายอีกมาก

แนวทางการเร่งรัดการผลิตและการรักษาระดับราคาสินค้าเกษตร

การเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจให้ได้ผลนั้น จำเป็นต้องเร่งสร้างฐานการผลิตในสาขาสำคัญ คือ ด้านการเกษตรให้มั่นคงด้วย โดยในระยะสั้นมีแนวทางเร่งด่วนที่รัฐจะต้องรับดำเนินการ ดังนี้คือ

1. เร่งขยายงานและโครงการพัฒนาการเกษตรในระดับไร่นาโดยด่วน โดยให้มีการสนับสนุนด้านการเงินอย่างเต็มที่ และเร่งหน่วยงานที่รับผิดชอบให้รีบเร่งปฏิบัติงานตามโครงการ

2. เร่งรัดการขยายสินเชื่อไปสู่ชนบทให้เพิ่มขึ้นโดยเร็ว ขณะเดียวกันก็เร่งทำการปรับปรุงกลไกของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ขยายขอบข่ายเพื่อให้สอดคล้องกับปริมาณงานที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการกำหนดขอบเขตให้แน่ชัดระหว่างการให้สินเชื่อระยะสั้นกับสินเชื่อระยะยาว

3. เร่งพิจารณาจัดตั้งมูลภัณฑ์กันชนข้าว เพื่อเป็นกลไกที่จะยกระดับและรักษาเสถียรภาพของราคาข้าวเปลือกและข้าวสารให้มั่นคง ทั้งนี้ จะต้องจัดให้สอดคล้องกับเครื่องมือของรัฐบาลในเรื่องข้าวด้านอื่น ๆ ด้วย

4. พิจารณาส่งเสริมกิจการอุตสาหกรรมการเกษตรให้ขยายไปสู่ส่วนภูมิภาคโดยเร็ว กิจการใดที่เตรียมโครงการไว้แล้วให้จัดมาตรการส่งเสริมเพื่อเร่งการดำเนินงานเป็นพิเศษ

แนวทางการยกระดับการผลิตและรายได้ทางการเกษตร

เพื่อยกระดับการผลิตควบคู่ไปกับรายได้ทางการเกษตร แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 มีแนวและกลยุทธ์ในการจัดวางโครงการภาครัฐบาลเพื่อปรับปรุงโครงสร้างการผลิตและการจ้างงานในสาขาการเกษตรดังนี้คือ

1. การกระจายการผลิต

การกระจายการผลิตหรือการเร่งส่งเสริมให้มีการผลิตผลทางการเกษตรมากขึ้นเป็นมาตรการสำคัญที่จะเพิ่มประโยชน์จากแรงงานทางเกษตรที่สามารถนำมาใช้ได้อีกเป็นจำนวนมาก การกระจายการผลิตนี้จะเน้นหนักในพื้นที่ที่เกษตรกรมีเวลาว่างมาก และในขณะเดียวกันก็กระจายการผลิตการเกษตรประเภทที่มีแนวโน้มที่จะผลิตได้ในพื้นที่อื่น ๆ

เพื่อลดการเสี่ยงภัย อันเกิดขึ้นจากการที่รายได้ของเกษตรกรขึ้นอยู่กับพืชผลประเภทเดียว ซึ่งจะได้กล่าวถึงรายละเอียดต่อไปในหัวข้อ 3

2. การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต

โดยการเร่งลงทุนเพื่อจัดหาและควบคุมการใช้น้ำเพื่อการเพิ่มผลผลิตในเขตที่สามารถเร่งผลิตเพิ่มขึ้นมาได้ ในกรณีเช่นนี้จะเรียกเก็บเงินค่าน้ำจากผู้ได้ผลประโยชน์จากโครงการเหล่านี้ เพื่อความยุติธรรมแก่ผู้ไม่ได้รับประโยชน์จากโครงการ นอกจากนี้การดำเนินการในด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตจะเน้นการปรับปรุงคุณภาพของดินในเขตพื้นที่ที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์น้อย สำหรับผลิตผลการเกษตรชนิดที่มีความรู้ทางวิชาการพร้อมจะดำเนินการเร่งขยายและเผยแพร่ความรู้ทางเทคนิคสมัยใหม่ที่ใช้อยู่ในแปลงทดลองของทางราชการให้ถึงมือประชาชนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้มีส่วนร่วมกันช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งในด้านการเพิ่มผลผลิตและการตลาดให้มากขึ้น

3. ระดับราคาสินค้าเกษตร

การยกระดับราคาสินค้าเกษตรที่ถึงมือผู้ผลิตเป็นปัจจัยสำคัญซึ่งจะช่วยยกระดับรายได้ทางเกษตรให้สูงขึ้นในระยะสั้น แต่การใช้นโยบายราคาโดยรัฐบาลได้ทำการประกันราคนั้นมีขอบเขตจำกัด เนื่องจากปัญหายุ่งยากในการบริหารงาน ดังนั้น การประกันราคาหรือการจัดตั้งระบบราคาขั้นต่ำ จึงเป็นแนวทางที่ควรจำกัดอยู่ในระดับราคาที่สามารถทำได้ อย่างจริงจัง และควรเป็นพืชผลที่ผู้ผลิตอยู่ในเขตยากจนเป็นพิเศษ การรับซื้อของทางราชการต่อกลุ่มเกษตรกรเป็นวิธีหนึ่งที่จะให้ถึงมือเกษตรกรผู้ผลิต แต่ทางราชการควรกำหนดนโยบายการช่วยเหลือการตลาดให้แก่กลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์ให้แน่ชัด เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรเห็นความสำคัญในการรวมกลุ่มกันมากขึ้น สำหรับกลไกทางด้านการตลาด เช่น สภาการตลาดและมูลภัณฑ์กันชน ควรจะได้คิดหาวิธีจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยลดความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวของระดับราคาอย่างรุนแรง นอกจากนี้การส่งเสริมสถาบันของเกษตรกร สหกรณ์ และการรวมกลุ่มเพื่อการค้าในรูปสหกรณ์ ควรจะได้รับการพิจารณาส่งเสริมให้เข้มแข็งเป็นหลักที่จะช่วยเหลือทางด้านการตลาดและรักษาเสถียรภาพของราคาในระยะยาวด้วย

จากการปรับปรุงโครงสร้างการผลิตในสาขาการเกษตรดังกล่าว มีรายละเอียดของทั้ง 3 หัวข้อที่ต้องศึกษา โดยเริ่มศึกษาตั้งแต่ข้อเท็จจริงที่เป็นปัญหาแล้วจึงวางนโยบายรวมทั้งแนวทางและมาตรการพัฒนา ดังต่อไปนี้

1. การกระจายการผลิต

ข้อเท็จจริง

การขยายตัวในด้านการผลิตพืชเท่าที่ผ่านมายังกระจายการผลิตไม่ได้เท่าที่ควร กล่าวคือ โครงสร้างการกระจายการผลิตในระหว่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 (2515-2519) นอกจากจะขึ้นอยู่กับพืชหลักเพียง 6 ชนิดแล้ว คือ ข้าว ข้าวโพด อ้อย มันสำปะหลัง ยางพารา และปอ ซึ่งพื้นที่เพาะปลูกร้อยละ 88 ของพื้นที่เพาะปลูกพืชทั้งหมด มีมูลค่าเพิ่มผลผลิต ร้อยละ 52 ของผลผลิตการเกษตรทั้งหมด และมีมูลค่าส่งออกร้อยละ 88 ของมูลค่าส่งออกสินค้าเกษตรทั้งหมด ความสำคัญของพืชหลักทั้ง 6 ชนิดนี้ยิ่งกลับเพิ่มมากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับในระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 2 (2510-2514) ซึ่งพื้นที่เพาะปลูกพืชหลักทั้ง 6 ชนิดมีจำนวนร้อยละ 84 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด มูลค่าเพิ่มของผลผลิตร้อยละ 44 ของมูลค่าผลผลิตการเกษตรทั้งหมด และมูลค่าส่งออกร้อยละ 87 ของมูลค่าส่งออกสินค้าเกษตรทั้งหมด จึงเป็นที่น่าหวังว่าในอนาคตหากราคาในตลาดโลกซบเซาลงเพราะพืชใดพืชหนึ่งแล้ว เกษตรกรย่อมจะได้รับความกระทบกระเทือนเป็นจำนวนมากขึ้นเป็นลำดับ

นอกจากโครงสร้างการผลิตการเกษตรจะยังคงขึ้นอยู่กับพืชหลักเพียง 6 ชนิดซึ่งมีความสำคัญเพิ่มขึ้นมากแล้ว ในระยะระหว่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 (2510-2514) และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 (2515-2519) ได้มีการเปลี่ยนแปลงทดแทนและแย่งพื้นที่การผลิตในระหว่างพืชทั้ง 6 ชนิดด้วยกันเอง ดังจะเห็นได้ว่าพื้นที่เพาะปลูกข้าวมีแนวโน้มลดลง ในขณะที่เนื้อที่เพาะปลูกพืชชนิดอื่น ๆ เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง และอ้อยมีแนวโน้มสูงขึ้นในแผนนี้จึงจำเป็นที่จะหาทางให้เกษตรกรได้ขยายการผลิตไปถึงพืชอื่น ๆ อีกทั้งเพื่อมิให้เกษตรกรต้องขึ้นอยู่กับพืชใดพืชหนึ่งมากเกินไป

ในระหว่างปี 2515-2519 ผลผลิตสินค้าเกษตรอื่น ๆ เช่น ฝ้าย ผลิตภัณฑ์นม ยาสูบ ไหม ยังไม่เพิ่มมากนัก สินค้าเกษตรบางชนิด เช่น ฝ้ายกลับผลิตได้ลดลง การนำเข้าจากต่างประเทศยังไม่เพิ่มมากขึ้น สินค้าเกษตรบางชนิดที่มีโรงงานอุตสาหกรรมเป็นตลาดรองรับและสามารถพัฒนาการผลิตเป็นสินค้าออกที่สำคัญยังไม่สามารถผลิตได้เพียงพอ เป็นต้นว่า พืชน้ำมัน ปาล์มน้ำมัน ผลไม้ ผักต่าง ๆ และเนื้อสัตว์ เป็นต้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องส่งเสริมและให้ความสำคัญแก่พืชเหล่านี้หรือพืชอื่นที่มีช่องทางจะขยายตลาดได้มากขึ้น

เมื่อคำนึงถึงข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเร่งรัดการกระจายการผลิตให้มากขึ้นยิ่งขึ้น เพื่อใช้ประโยชน์จากแรงงานการเกษตรและลดการเสี่ยงภัยอันเกิดจากการที่รายได้ของเกษตรกรขึ้นอยู่กับพืชเพียงไม่กี่ชนิด อย่างไรก็ตาม ขอบเขตการกระจายการผลิตในระยะเวลาดังกล่าวขึ้นอยู่กับปริมาณ

เนื้อที่เพาะปลูกของประเทศ ซึ่งมีอยู่เป็นสำคัญ จากข้อเท็จจริงในปัจจุบันปรากฏว่าการเพิ่ม การกระจายการผลิตด้านการเกษตรในระยะเวลาที่ผ่านมาได้ส่งผลให้เนื้อที่เพาะปลูกของ ประเทศเพิ่มขึ้นเป็นลำดับจาก 49.3 ล้านไร่ในปี 2504 เป็น 109.4 ล้านไร่ในปี 2518 การขยาย เนื้อที่เพาะปลูกดังกล่าวที่ส่งผลโดยตรงต่อการบุกกรุกทำลายป่าและทำให้เนื้อที่ป่าไม้ของ ประเทศลดลงเหลือเพียงประมาณร้อยละ 37 ในปี 2518 เมื่อกำหนดถึงนโยบายในด้านการ อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อันเป็นนโยบายหลักที่สำคัญประการหนึ่งในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 การขยายเนื้อที่เพาะปลูกเพื่อกระจายการผลิตจึงควรกระทำได้ในอัตราไม่เกินปีละ 500,000 ไร่ เทียบกับอัตราเฉลี่ยปีละ 4.8 ล้านไร่ ในระหว่างปี 2504-2519

นโยบาย

จากข้อเท็จจริงและปัญหาข้อจำกัดดังกล่าวข้างต้น รัฐบาลได้กำหนดนโยบาย การกระจายการผลิตในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 ดังนี้

1. ให้มีการกระจายการผลิตด้านเกษตร เพื่อก่อให้เกิดการใช้ที่ดินในพื้นที่การเกษตร ซึ่งยังใช้ประโยชน์ไม่ได้เต็มที่ให้มากขึ้น และก่อก่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากแรงงาน ด้านเกษตร ซึ่งยังมีงานทำไม่สม่ำเสมอทั้งปีให้มากขึ้น
2. ให้มีการกระจายการผลิตจากพืชหลัก 6 ชนิดออกไปสู่พืชเกษตรอื่นๆ มาก ยิ่งขึ้น เพื่อลดอัตราการเสี่ยงภัยจากความไม่แน่นอนจากความเคลื่อนไหวของระดับราคา ซึ่งส่งผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกร

แนวทางและมาตรการพัฒนา

เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายดังกล่าวข้างต้น จึงได้กำหนดแนวทางและมาตรการ การกระจายการผลิตในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 ดังต่อไปนี้

การกระจายการผลิตเพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ให้มากขึ้น แนวทาง สำคัญในเรื่องนี้ได้แก่การส่งเสริมการผลิตด้านเกษตรที่สามารถกระทำได้ตลอดปีในรูปของ การส่งเสริมการปลูกพืชหมุนเวียนและการทำไร่นาแบบผสม ผลผลิตทางด้านเกษตรเหล่านี้ ได้แก่

1. **ปศุสัตว์** ปศุสัตว์เป็นสาขาเกษตรกรรมที่สำคัญรองจากกลีกรรม สัตว์ที่นิยม เลี้ยงในปัจจุบันได้แก่ โค และกระบือ ซึ่งแต่เดิมนั้นส่วนใหญ่เลี้ยงไว้เพื่อใช้แรงงาน แต่ปัจจุบัน ได้มีแนวโน้มเพื่อไว้ใช้บริโภคด้วย เพราะในปัจจุบันเครื่องจักรกลได้เข้ามารับหน้าที่แทน แรงงานสัตว์ไปบ้างแล้ว นอกจากนั้นก็มีสุกร เป็ด และไก่ ซึ่งเลี้ยงไว้เพื่อการบริโภค ให้เร่ง กำหนดโครงการพัฒนาปศุสัตว์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่ราบสูงและความ อุดมสมบูรณ์ต่ำกว่าภาคอื่น ๆ และในภาคใต้ซึ่งปัจจุบันเป็นเขตปลอดโรคให้เพิ่มมากขึ้น และเพิ่มมาตรการที่เป็นเหตุจูงใจให้มีการเลี้ยงโค กระบือ เป็นอุตสาหกรรม เพื่อผลิตเป็น

โค กระบือเนื้อส่งตลาดโดยตรงโดยรับด่วน โดยพิจารณาปัญหาต่างๆ และแก้ไขเสียด้วยในคราวเดียวกัน เช่น การกำหนดให้มีการซื้อขายกันตามคุณภาพสัตว์ เนื้อชำแหละของโคพันธุ์ดีจึงจะมีราคาสูงขึ้น เพื่อแก้ปัญหาเรื่องนี้ การค้าโค กระบือ ควรกำหนดให้มีการซื้อขายตามคุณภาพ และควรห้ามนำเนื้อโคชิ้นดีเข้ามาบริโภค แก่กฎหมายที่อนุญาตให้ฆ่าและส่งโคกระบือตัวผู้ออกไปจำหน่ายต่างประเทศได้โดยไม่จำกัดอายุ กำหนดเงื่อนไขการส่งออกเสียใหม่ ผู้ส่งออกต้องเลี้ยงโค กระบือตัวผู้อายุต่ำกว่า 1 ปีลงมาจึงจะได้รับโควตาการส่งออกสำหรับพันธุ์สัตว์และโรคสัตว์จำเป็นต้องหาวิธีการให้เพียงพอและเข้มงวดในเรื่องการป้องกันการลักขโมยโคกระบือ ทั้งนี้ เพื่อแก้ปัญหาในการเพิ่มผลผลิตและการส่งโคกระบือออกไปจำหน่ายต่างประเทศ ทั้งนี้ จะได้ปรับปรุงโครงการเลี้ยงโคกระบือเสียใหม่ให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์โดยเร่งรัดการเลี้ยงสัตว์ในทุ่งหญ้ารวม เลี้ยงโคนม และอื่นๆ ให้ประสานกันมากยิ่งขึ้น

เพื่อให้มีการขยายการเลี้ยงโคนมและเพิ่มปริมาณการผลิตน้ำนมดิบให้ได้สูงในภาคกลางและภาคเหนือ สมควรอย่างยิ่งที่ต้องแก้ปัญหาคาขาดแคลนโคนมพันธุ์ด้วยการผสมเทียมกับโคนมพันธุ์พื้นเมืองของเกษตรกรโดยทั่วไป และให้สินเชื่อระยะยาวในการซื้อลูกโคนมและการเลี้ยงโคนม ด้านการขยายการตลาดสมควรสนับสนุนให้ผู้ผลิตจำหน่ายน้ำนมดิบได้ราคาสูง และให้ผู้ใช้ได้แก่ผู้บริโภคซื้อน้ำนมดิบในราคาที่ไม่สูงนัก เพื่อการนี้จำเป็นต้องมีการประกันราคาขั้นต่ำของราคาน้ำนมดิบโดยรัฐเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือในรูปการให้เงินชดเชยแก่ผู้ผลิตในระยะแรก เพื่อส่งเสริมให้การบริโภคโคนมซึ่งเป็นอาหารที่เป็นประโยชน์ได้แพร่หลายอย่างรวดเร็ว

การเลี้ยงสุกรยังคงเป็นอาชีพสำคัญของเกษตรกร โดยทั่วไปการเลี้ยงสุกรเลี้ยงเป็นครัวเรือนโดยมิได้อยู่ร่วมกัน จึงยากแก่การควบคุมโรคและลดต้นทุนการผลิตเทคนิคใหม่ๆ ในการผสมพันธุ์สุกรและการเลี้ยงให้เติบโตภายในเวลาอันสั้นในทางวิชาการนี้สามารถกระทำได้ ปัญหาในด้านสุกรที่ควรเร่งรัดในแผนพัฒนาได้แก่มาตรการต่างๆ ได้แก่โครงการขยายพันธุ์สุกร โครงการเลี้ยงสุกรรวมเพื่อป้องกันโรคระบาด โครงการอาหารสุกรเพื่อให้ผลิตได้น้ำหนักสูงและใช้อาหารน้อย ทั้งนี้ โดยส่งเสริมให้กรมปศุสัตว์และมหาวิทยาลัยร่วมกันทำการศึกษาและค้นคว้าให้ได้ผลแล้วนำไปเผยแพร่ให้แก่ผู้เลี้ยงสุกรได้ทราบต่อไปด้วย

อนึ่ง ระบบการค้าสุกรมีชีวิตที่ส่งไปยังโรงฆ่าสัตว์ก็เป็นปัญหาใหญ่ซึ่งจำเป็นต้องวางแผนให้แน่ชัด การแจ้งให้ผู้เลี้ยง ผู้จำหน่ายและโรงฆ่าสัตว์ได้ทราบเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน มิฉะนั้นปัญหาสุกรขาดแคลนและล้มตลาคจะเป็นปัญหาไม่สิ้นสุด

2. ประมง การประมงของไทยต้องอาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติถึงร้อยละ 97 ส่วนที่ได้จากการเพาะเลี้ยงมีเพียงร้อยละ 3 แนวโน้มของสัตว์น้ำที่เป็นอาหารทะเลในอ่าวไทยกำลัง

ลดน้อยลงเป็นลำดับ เนื่องจากการจับสัตว์น้ำโดยเครื่องมือที่ไม่เหมาะสม และการจับโดยไม่คำนึงถึงการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำเป็นสำคัญ เป็นเหตุให้ปลาหน้าดินในบริเวณอ่าวไทยมีปริมาณลดน้อยลงอย่างมาก ดังนั้น ชาวประมงจึงต้องใช้เรือขนาดใหญ่ขึ้น มีค่าใช้จ่ายในการจับปลาสูงขึ้น เพื่อออกไปจับปลาในน่านน้ำสากล ในอนาคตอันใกล้นี้หากรัฐชายฝั่งซึ่งเป็นประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยอมรับเขตเศรษฐกิจจำเพาะและขยายทะเลออกเป็น 200 ไมล์แล้ว น่านน้ำสากลจะถูกจำกัดและจะกระทบกระเทือนประมงทะเลของไทยเป็นอันมาก จึงจำเป็นต้องเร่งรัดการส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ซึ่งที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันยังได้ผลไม่เป็นที่น่าพอใจ เนื่องจากปัญหาหลายประการทางด้านเทคนิค การเพาะเลี้ยงยังเป็นแบบธรรมชาติอยู่มาก ทำให้อัตราการรอดและเจริญเติบโตของสัตว์น้ำต่ำ ทั้งนี้ มีสาเหตุจากอาหารธรรมชาติไม่พอและยังมีศัตรูและสภาพสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ควรจะได้สนับสนุนโครงการปรับปรุงการเพาะเลี้ยงในเขตไร่นาของเกษตรกร โครงการประมงน้ำลึก และโครงการเลี้ยงปลาเพื่อการค้า

3. **หม่อน-ไหม** ในปัจจุบันเทคนิคการผลิตหม่อน-ไหมแบบทันสมัย ได้มีการดำเนินการอยู่แล้วในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อผลิตไหมขึ้นซึ่งมีคุณภาพดี การเลี้ยงหม่อน-ไหมนี้เป็นกิจกรรมที่จะช่วยทำให้มีงานทำได้เกือบตลอดปี และสามารถจ้างแรงงานที่ยังว่างอยู่โดยเฉพาะเด็ก สตรี และคนชราได้ อันเป็นการเพิ่มพูนรายได้ให้แก่เกษตรกรโดยตรง ในขณะที่การผลิตไหมขึ้นในประเทศไม่เพียงพอ และยังต้องมีการสั่งเข้ามาจากต่างประเทศ ดังนั้น ในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 จึงควรมีโครงการส่งเสริมการเลี้ยงไหมให้กว้างขวางออกไปอีกในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะในเขตแห้งแล้ง ซึ่งผลจากการเพาะปลูกผลิตได้ต่ำกว่าในเขตอื่น ๆ ของประเทศมาก

4. **ยางพารา** เป็นกิจกรรมที่ใช้แรงงานมาก โดยเฉพาะในการกรีดยาง ซึ่งทำได้ปีละ 10-11 เดือน ดังนั้น จึงควรส่งเสริมประสิทธิภาพการผลิตยางพารา โดยการเร่งรัดการปลูกยางแทน เพื่อการนี้ควรเร่งการปลูกยางแทนให้ได้ตามเป้าหมายของโครงการที่ได้กำหนดไว้ตามโครงการเงินกู้ของธนาคารโลก เพื่อเป็นการยกระดับรายได้ให้แก่ประชาชนทางภาคใต้ซึ่งปลูกยางเป็นส่วนใหญ่

5. **ผัก-ผลไม้** การผลิตผักและผลไม้เป็นกิจกรรมที่สามารถใช้แรงงานได้เกือบตลอดปี อย่างไรก็ตาม การผลิตผักและผลไม้ควรมุ่งประเภทที่มีอุตสาหกรรมรองรับ เช่น การทำผักหรือผลไม้กระป๋อง นอกจากนั้น การผลิตจะต้องดำเนินการส่งเสริมในเขตใกล้โรงงานและใกล้ตลาดเพื่อการบริโภค โครงการสำคัญที่ควรจะได้รับเร่งรัดได้แก่ โครงการพืชพันธุ์ผัก และความรู้ในการปรับปรุงให้ผลิตผลมีคุณภาพดีและมีราคาสูงขึ้นอีกด้วย โครงการไม้ผลควรจะได้รับ ความสนใจให้มากขึ้นในแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้

6. ยาสูบ ดำเนินการส่งเสริมการเพาะปลูกยาสูบ โดยเฉพาะในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยาสูบเป็นพืชที่มีอายุการเพาะปลูกที่ใช้เวลาเพียง 70-75 วัน และสามารถปลูกได้ถึง 5 รุ่นต่อปี และเป็นสินค้าที่มีผู้ทางการส่งออกดีประเภทหนึ่ง ทั้งนี้ จะต้องปรับปรุงเรื่องการซื้อใบยาสูบจากเกษตรกร เพื่อเป็นสิ่งชักจูงให้ผู้ปลูกปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิต นอกจากนี้ ควรสนับสนุนนโยบายที่จะขยายอัตราการใช้ใบยาสูบไทยในการผลิตบุหรี่ของโรงงานยาสูบให้เพิ่มขึ้นอีก และสนับสนุนการรวมกลุ่มเพื่อการค้าของสหกรณ์ โรงบ่ม และสหกรณ์การค้าต่างๆ ให้มีทุนดำเนินการมากขึ้นเพื่อประโยชน์ในการผลิตเพื่อการส่งออกให้มากขึ้น

การกระจายการผลิตจากพืชหลักไปสู่พืชผลเกษตรอื่น ๆ

การกระจายการผลิตจากพืชหลัก 6 ชนิดไปสู่พืชผลอื่น ๆ จะต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละภาคที่มีอยู่ดังนี้

ภาคเหนือ พื้นที่ตอนบนของภาคเป็นที่สูง มีทรัพยากรป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญ แต่ในระยะที่ผ่านมา การบุกรุกทำลายป่าไม้ในลักษณะทำไร่เลื่อนลอยมีเป็นจำนวนมาก ดังนั้น การกระจายการผลิตในภาคนี้จึงต้องเน้นหนักไปในการส่งเสริมพืชผักและไม้ผลเมืองหนาวที่เหมาะสมกับพื้นที่สูง สำหรับภาคเหนือตอนล่างส่วนใหญ่เป็นเขตเพาะปลูกพืชไร่อยู่แล้ว ผู้ทางการกระจายการผลิตก็ยังมีอีกมาก พืชที่ควรเร่งรัดได้แก่ ฝ้าย ยาสูบ ถั่วเหลือง และถั่วต่างๆ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่เป็นที่ราบสูง มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ดังนั้น จะต้องส่งเสริมการปลูกพืชไร่ ซึ่งทำได้ปีละ 2 ครั้งหรือมากกว่า ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ข้าวโพด ฝ้าย ถั่วและยาสูบ การขาดแคลนน้ำทั้งเพื่อการใช้บริโภคและการเกษตรเป็นปัญหาสำคัญของภูมิภาคนี้ การสร้างเขื่อนเพื่อกักเก็บน้ำไม่อาจทำได้มากนัก เนื่องจากขาดแหล่งน้ำ ดังนั้น การเพิ่มผลผลิตในภาคนี้จำเป็นต้องเน้นในเรื่องการปรับปรุงเทคนิคของพืช โดยเฉพาะข้าวที่อาศัยน้ำฝนแต่อย่างเดียวนั้นเป็นหลัก

ภาคกลาง พื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีความอุดมสมบูรณ์และมีระบบชลประทานที่ดี การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการกระจายการผลิตมีผู้ทางมากกว่าภาคอื่น ๆ พืชหลักที่ปลูกอยู่ในปัจจุบันได้แก่ ข้าว ข้าวโพด อ้อย ถั่วต่างๆ ผัก ผลไม้ การพัฒนาจะต้องเน้นให้มีการปลูกพืชมากขึ้น ในเขตเกษตรชลประทานซึ่งสามารถควบคุมน้ำได้ตลอดปี

ภาคใต้ พื้นที่ส่วนใหญ่มีความชุ่มชื้นมาก เหมาะต่อการปลูกไม้ยืนต้น พืชหลักที่ปลูกอยู่ได้แก่ ยางพารา การกระจายการผลิตยังมีผู้ทางที่จะทำได้อีกมาก เป็นต้นว่าการปลูกปาล์มน้ำมัน กาแฟ ผลไม้ต่างๆ มะม่วงหิมพานต์ และมะพร้าว ซึ่งมีอยู่บ้างแล้วแต่ไม่เพียงพอ

2. การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต

ข้อเท็จจริง

ประสิทธิภาพการผลิตซึ่งวัดจากผลผลิตต่อเนื้อที่เพาะปลูกของพืชหลักที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด อ้อย มันสำปะหลัง ยาง และปอ ในระหว่างปี 2513-2517 นั้นปรากฏว่าเพิ่มขึ้นน้อยมาก เพียงเฉลี่ยร้อยละ 1.8 พืชที่มีผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้นได้แก่ อ้อย ข้าว ข้าวโพด และยาง ส่วนมันสำปะหลังและปอมีแนวโน้มลดลง อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาผลผลิตต่อพื้นที่ของพืชแต่ละประเภทแล้ว จะเห็นว่ายังคงอยู่ในระดับต่ำมาก และอัตราเพิ่มก็ยังเปลี่ยนแปลงขึ้นลง ไม่สม่ำเสมอในแต่ละปี ในช่วงปี 2513-2519 ประสิทธิภาพการเลี้ยงสัตว์เล็กได้มีการปรับปรุงสูงขึ้น เนื่องจากได้มีการลงทุนของเอกชนในด้านโรงงานอาหารสัตว์เป็นจำนวนมากสำหรับการเลี้ยงสัตว์ใหญ่ โคและกระบือยังขยายตัวได้ไม่มาก เฉลี่ยเพียงร้อยละ 3 ต่อปี ในด้านการประมง การประมงน้ำจืดได้มีการขยายตัวมากขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 10.8 ต่อปี ส่วนการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งยังมีประสิทธิภาพในการผลิตต่ำกว่าที่ควร

ปัญหาเกี่ยวกับประสิทธิภาพการผลิตนี้เป็นที่ชัดเจนว่าเป็นปัญหาสืบเนื่องมาจากการลงทุนในสาขาการเกษตร ซึ่งในระยะที่ผ่านมาไม่เพียงพอ และการจัดสรรเงินลงทุนในโครงการพัฒนาเกษตรเน้นหนักในเรื่องโครงสร้างขั้นพื้นฐาน เช่น เขื่อน และถนน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นจะต้องลงทุนเพิ่มเติมเป็นจำนวนมากเพื่อให้ถึงระดับไร่นา ในปัจจุบันผลผลิตเฉลี่ยของเกษตรกรในไร่นาของเกษตรกรยังมีปริมาณน้อยกว่าที่สามารถทำได้ในแปลงทดลองของทางราชการเป็นจำนวนมาก จริงอยู่ผลผลิตในแปลงทดลองของทางราชการนั้นเป็นระบบที่มีการปรับปรุงคุณภาพของดินและการควบคุมน้ำ ซึ่งเป็นเรื่องระยะยาวที่ใช้เวลานานกว่าจะถึงมือเกษตรกร นอกจากนั้นในบางพื้นที่การควบคุมปริมาณน้ำไม่อาจดำเนินการได้ จำเป็นจะต้องพึ่งน้ำฝนตามธรรมชาติ ดังนั้นในการยกระดับประสิทธิภาพการผลิตโดยทั่วไปจึงจำเป็นต้องเร่งการจัดหาและขยายขอบเขตปัจจัยการผลิตสมัยใหม่ให้ทั่วถึง ทั้งในเขตชลประทานและนอกเขต

นโยบาย

การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตจะต้องดำเนินมาตรการเพื่อใช้ทรัพยากรหลักทางการเกษตร โดยเฉพาะที่ดิน แหล่งน้ำ และแรงงานที่ยังเหลือของเกษตรกรให้มากขึ้น นอกจากนี้ในด้านปัจจัยการผลิต รัฐมีนโยบายที่จะกระจายความรู้ทางเทคนิคที่ใช้อยู่ในสถานทดลองของทางราชการให้ขยายออกไปมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยปรับปรุงระบบการประสานงานระหว่างฝ่ายวิชาการและฝ่ายส่งเสริมการเกษตร และปรับปรุงและขยายระบบการส่งเสริมการเกษตรให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ในเขตที่มีการส่งเสริมการเกษตรแล้ว จะจัดให้มีปัจจัยการผลิตสมัย

ใหม่โดยเฉพาะพันธุ์ ปุย และสินเชื้อให้แก่เกษตรกรในจำนวนที่สอดคล้องกับความต้องการ
ของเกษตรกร

แนวทางและมาตรการพัฒนา

ที่ดิน ในด้านการดำเนินการเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ที่ดิน รัฐจะได้ขยายการดำเนินการ
ในด้านการปฏิรูปที่ดินเพื่อความเป็นธรรมในสังคม สำหรับด้านการปรับปรุงคุณภาพของที่ดิน
เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตนั้น จะสนับสนุนการขยายงานการพัฒนาที่ดินเป็รียจจำนวน
2 ล้านไร่ในภาคกลาง ซึ่งเป็นเขตที่สามารถดำเนินการได้ทันที เนื่องจากมีเทคนิคที่เหมาะสม
พร้อมอยู่แล้ว ในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 จะได้ริเริ่มการปรับปรุงคุณภาพของดินเค็ม
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีอยู่ถึง 8 ล้านไร่เป็นกรณีพิเศษด้วยเหตุผลทางการ
กระจายรายได้ นอกจากนั้น ควรดำเนินการปรับปรุงพื้นที่ดินป่าไม้ชายเลนซึ่งมีอยู่ 1.24 ล้านไร่
และพื้นที่ดินเค็มชายทะเลซึ่งมีจำนวนประมาณ 400,000 ไร่ ควรดำเนินการตามกำลังบ-
ประมาณ สำหรับในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น จะได้มีการจัดเตรียมโครงการปรับปรุง
ที่ดินและพัฒนาเกษตรสมบูรณ์แบบในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ เพื่อให้พร้อมดำเนินการได้ภายใน
ระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4

แหล่งน้ำ การพัฒนาระบบชลประทานให้ถึงระดับไร่นาเพื่อให้สามารถใช้ที่ดินเพื่อ
การเพาะปลูกได้ตลอดปีนั้นเป็นมาตรการสำคัญในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 ซึ่งมี
เป้าหมายขยายออกไปอีก 2.7 ล้านไร่ อย่างไรก็ดี เนื่องจากการดำเนินการในด้านนี้ต้องลงทุน
สูงถึง 2,000-3,000 บาทต่อไร่ เพื่อความเป็นธรรมในสังคม ผู้ได้รับประโยชน์ควรมีส่วนใน
การออกค่าใช้จ่ายบางส่วนของการก่อสร้างระบบชลประทาน การพัฒนาชลประทานในระบบ
ไร่นานี้ นอกจากจะช่วยให้มีการใช้ที่ดินเต็มที่ในเขตโครงการแล้ว ยังจะได้ประโยชน์จากการ
ที่จะเป็นแหล่งที่สามารถเพิ่มการจ้างงานทางการเกษตรได้เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ เนื่องจาก
การเพาะปลูกในระบบชลประทานเต็มพื้นที่นี้จะต้องการแรงงานเพิ่มขึ้นเกินกว่าแรงงานที่มีอยู่
ในท้องถิ่น ดังนั้น การโยกย้ายแรงงานเข้าสู่เขตเกษตรชลประทานสมบูรณ์แบบจึงเป็นมาตรการ
สำคัญประการหนึ่งในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ควบคู่ไปกับการใช้ทรัพยากรกำลังคน
ส่วนที่เหลือให้เป็นประโยชน์

ปัญหาเร่งด่วนที่จะได้รับการพิจารณาแก้ไขเป็นอันดับพิเศษ ได้แก่ ปัญหาความ
แห้งแล้งในบางเขตท้องที่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ท้องที่บางแห่งดังกล่าวนี้ไม่อาจที่
จะจัดหาน้ำได้เนื่องจากการขาดแคลนแหล่งน้ำ แต่ในบางเขตท้องที่ซึ่งมีแหล่งน้ำอยู่จะ
ได้รับความสำคัญในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 โดยริเริ่มการวางแผนเพื่อดัดแปลงแหล่งน้ำ
สำคัญ โดยเฉพาะน้ำชีและน้ำมูล เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการเก็บกักน้ำมากขึ้น นอกจากนั้น
ระบบชลประทานโดยเครื่องสูบน้ำซึ่งมีอยู่บ้างแล้วในบางเขตทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ซึ่งมีแหล่งน้ำและราษฎรร่วมกันจัดระบบคลองส่งน้ำ เป็นสิ่งที่ควรจะได้รับ การสนับสนุนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และจะได้ทบทวนวัตถุประสงค์ของโครงการสูบน้ำจากแม่น้ำโขงให้แน่ชัด และทำการขยายเขตสูบน้ำให้กว้างขวางยิ่งขึ้นโดยขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศและงบประมาณแผ่นดิน

การใช้แหล่งน้ำใต้ดินเพื่อการเพาะปลูก ซึ่งจะได้เริ่มโครงการทดลองขึ้นเป็นครั้งแรกที่จังหวัดสุโขทัย จะได้ทำการติดตามประเมินผลเพื่อพิจารณาขยายงานให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ระบบการวิจัยทางการเกษตร ในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 การวิจัยทางการเกษตรได้เน้นการศึกษาวิจัยเป็นรายผลิตผลที่สำคัญ มีการจัดตั้งสำนักงานเกษตรภาคขึ้นทุกภาคเพื่อทำหน้าที่วิจัยทางการเกษตรแขนงต่างๆ ในสถานที่เดียวกัน สำหรับในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 การวิจัยทางการเกษตรจะต้องเน้นไปในด้านแก้ไขปัญหาที่เกษตรกรประสบอยู่ให้มากขึ้นกว่าในระยะก่อน โดยเฉพาะในเขตที่เกษตรกรมีผลผลิตต่ำ โครงการวิจัยที่สำคัญคือ โครงการวิจัยข้าวในเขตเกษตรน้ำฝนและการศึกษาเพื่อให้ได้พันธุ์ดีที่มีอายุการเพาะปลูกสั้นลง เพื่อให้เกษตรกรในเขตเกษตรน้ำฝนสามารถเพาะปลูกได้เพิ่มจำนวนครั้งขึ้น นอกจากนั้น จะได้เร่งทำการวิจัยอุตสาหกรรมการเกษตรให้ก้าวหน้าและสามารถเป็นตลาดรองรับผลผลิตในทางการเกษตรอีก

ระบบการส่งเสริมการเกษตร ในระยะต้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 ระบบส่งเสริมการเกษตรของประเทศยังไม่อาจกระจายไปได้ทั่วถึงในท้องถิ่นต่างๆ คงมีแต่ในเขตโครงการบางแห่ง เช่น เขตเกษตรชลประทาน เขตเร่งรัดการปลูกฝ้าย ฯลฯ ซึ่งมีบริการในด้านให้คำแนะนำทางการเกษตรที่ถึงมือประชาชน ในระยะหลังของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 ได้มีการนำเอาระบบเกษตรกรอาสาสมัครเข้ามาใช้ในเขตเกษตรชลประทาน ในเขตที่มีศัตรูพืชรบกวนมาก และในเขต 3 จังหวัด คือ ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี และยโสธร ภายใต้โครงการ โดยความสนับสนุนของธนาคารโลก ในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 จะได้มีการทบทวนการส่งเสริมการเกษตรที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน โดยพยายามแก้ไขข้อบกพร่องที่เป็นอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการขาดการประสานงานระหว่างการวิเคราะห์และบำรุงดิน กับการส่งเสริมการเกษตร นอกจากนั้น จะพิจารณาระบบการส่งเสริมการเกษตรให้เป็นระบบที่สมบูรณ์ สามารถปฏิบัติได้และมีระบบการควบคุมประสิทธิภาพทางการส่งเสริมการเกษตรที่แน่นอน

เมล็ดพันธุ์ เมล็ดพันธุ์ดีเป็นปัจจัยการผลิตสำคัญที่ขาดแคลนเป็นจำนวนมาก ในขณะนี้ยังขาดนโยบายที่แน่นอนในการผลิตและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ดีในเขตเกษตรนอกเขตชลประทาน ในเขตชลประทานที่มีการจัดรูปที่ดินได้มีการดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์ดีเพื่อสนองความต้องการในพื้นที่เขตโครงการพิเศษโลกและอื่น ๆ โดยอาศัยความสนับสนุน

ทางการเงินจากสหรัฐอเมริกา ในหลักการของโครงการนี้ในระยะต่อไปองค์การตลาดเพื่อการเกษตรจะเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในด้านการดำเนินงานและการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ดี อย่างไรก็ตามก็ดี ขอบเขตแนวการผลิตและการจำหน่ายพันธุ์พืชตามโครงการนี้นับว่าจำกัดมาก ดังนั้น ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 จึงจะมีนโยบายที่แน่นอนเกี่ยวกับเรื่องนี้ และสนับสนุนการขยายตัวของโครงการนี้ให้กว้างขวางที่สุดเท่าที่จะทำได้

สินเชื่อ ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 จะพิจารณากำหนดแผนการเพื่อปลดปล่อยเกษตรกรให้หลุดจากภาระหนี้สินที่เกษตรกรใช้ที่ดินเป็นหลักทรัพย์ โดยเฉพาะในกรณีที่ดินกำลังจะตกเป็นกรรมสิทธิ์ของนายทุน ต้องถือเป็นเรื่องเร่งด่วนซึ่งจะต้องรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริงจัดทำแผนการช่วยเหลือและรับดำเนินการให้ได้ผลในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 นี้ ในการนี้จะต้องพิจารณาขยายขอบข่ายงานของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร หรือดำเนินการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นใหม่เพื่อการนี้โดยเฉพาะ สำหรับในด้านสินเชื่อเพื่อการผลิตนั้น จะขยายให้รวดเร็วที่สุดภายใต้โครงการของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร นอกจากนั้นจะปรับปรุงความสามารถในการให้สินเชื่อ โดยเน้นวิธีการให้ความดูแลเกษตรกรอย่างใกล้ชิด เช่นเดียวกับวิธีการที่ใช้อยู่ในกรณีของสินเชื่อเพื่อปลูกยางแทนภายใต้กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง

ปัจจัยการผลิตอื่น ๆ จะเน้นการดำเนินงานในด้านคุณภาพของดินและปุ๋ย โดยส่งเสริมให้มีการวิเคราะห์คุณภาพของดินในเขตการพัฒนาเกษตรที่สำคัญ ๆ ให้ละเอียดยิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถใช้เป็นฐานในการพิจารณาการใช้ปุ๋ยในสูตรและปริมาณที่เหมาะสม

3. ราคาสินค้าเกษตร

ข้อเท็จจริง

1. ราคาสินค้าเกษตรภายในประเทศที่เป็นสินค้าหลัก มีการขึ้นลงตามภาวะตลาดโลก ในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 ราคาสินค้าส่งออกของพืชที่สำคัญ 8 ชนิดเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ 76 เมื่อเทียบกับในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 สิ่งซึ่งได้จากราคามีผลให้ปริมาณการผลิตเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ราคาสินค้าเกษตรเพิ่มสูงขึ้น แต่ราคาของปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ที่สำคัญก็ได้เพิ่มสูงขึ้นด้วย อย่างไรก็ตาม โดยสรุปแล้วในช่วง 5 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 รายได้ของเกษตรกรภายหลังหักค่าใช้จ่ายการผลิตแล้ว ได้เพิ่มสูงขึ้น เกษตรกรโดยทั่วไปมีการเปลี่ยนแปลงหันไปปลูกพืชที่มีราคาดี ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาได้มีการขยายการปลูกอ้อย มันสำปะหลัง และข้าวโพดมาก ทั้งในรูปบุกรุกที่ดินที่เป็นป่า และปลูกทดแทนกันเป็นต้นว่าพื้นที่ปลูกข้าวในภาคกลางและตะวันตกได้มีการปลูกอ้อยขึ้นแทน และมีการปลูกมันสำปะหลังทดแทนปอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งนี้ เนื่องจากรายได้จากการปลูกพืช

ทั้ง 3 หลังหักค่าใช้จ่ายแล้วยังมีอัตราสูงกว่า ดังจะเห็นได้จากตารางที่แสดงไว้โดยใช้ข้อมูล ปี 2518 ดังนี้

ตารางที่ 5.2
รายได้ของเกษตรกรจากการปลูกพืชที่เป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญ
(ปี 2518)

พืช	ราคาขายที่เกษตรกร ได้รับ(บาท/ตัน)	รายได้ (บาท/ไร่)	ต้นทุนการผลิต (บาท/ไร่)	กำไร (บาท/ไร่)
1. อ้อย	288	2,308	1,756	548
2. มันสำปะหลัง	420	992	643	399
3. ยาสูบ	1,350	2,095	1,800	295
4. ยาง	6,280	465	222	242
5. ถั่วเหลือง	3,600	512	274	208
6. ข้าวโพด	2,020	755	560	195
7. ปอ	3,000	415	377	70
8. ข้าว	2,095	752	701	51

2. ตลาดสินค้าเกษตรในระดับไร่นาเท่าที่เป็นอยู่ส่วนใหญ่เป็นการซื้อขายผ่านระบบคนกลาง การซื้อขายผ่านสถาบันเกษตรกรยังมีอยู่น้อยไม่ถึงร้อยละ 10 ของผลผลิตทั้งหมด การผูกขาดตัดตอนของตลาดสินค้าเกษตรในระดับนี้ยังมีอยู่มาก สาเหตุที่สำคัญเนื่องจากเกษตรกรขาดแคลนเงินทุนและสินเชื่อทั้งเพื่อการผลิตและการตลาด ต้องอาศัยจากคนกลางเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ ยังขาดปัจจัยอื่น ๆ ที่สำคัญในด้านการตลาด เป็นต้นว่า ขู้งฉาง ขานพาหนะขนส่ง ดังนั้น อำนาจการต่อรองราคาของเกษตรกรจึงมีน้อยมาก

3. นโยบายราคาสินค้าเกษตรเท่าที่ผ่านมายังไม่มีกำหนดไว้แน่ชัด สินค้าเกษตรที่เป็นอาหารหลัก เช่น ข้าว เนื้อสัตว์ น้ำตาล ราคามักถูกจำกัดให้อยู่ในระดับต่ำ โดยใช้มาตรการต่าง ๆ ตามกฎหมายมีอยู่ เช่น มาตรการภาษีอากร ค่าธรรมเนียมการส่งออก การจำกัดการส่งออก และการกำหนดราคาขั้นสูง เพื่อป้องกันการค้ากำไรเกินควร ในช่วงปลายแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 ปี 2517-2518 รัฐบาลเริ่มมีบทบาทเกี่ยวกับราคาสินค้าเกษตรบางชนิด คืออ้อย และข้าว โดยประกาศราคาซื้อขายอ้อยระหว่างโรงงานน้ำตาลและชาวไร่อ้อย ในปี 2518 ได้ใช้เงิน 450 ล้านบาท สำหรับประกันราคาอ้อยในอัตราตันละ 300 บาท ส่วนข้าวได้ประกาศ